

Teaduste Akadeemia presiidium moodustas oma otsusega loomakasvatuse ja veterinaaria instituudi. Selle asutuse direktoriks määrati 1. jaanuaril 1947 professor veterinaariadoktor akadeemik Ferdinand Laja.

Prof. F. Laja kui silmapaistev teadlasõppejõud veterinaaria alal õpetas aastakümneid loomaarste ning tegi teaduslikku tööd maru- taudi ja teiste nakkushaiguste likvideerimiseks. F. Laja asus instituuti rajama praeguses EPA peahoones Võru tänava poolses tiivas. 15. jaanuariks oli põhiosa kaadrist paigal.

Algas sotsialistliku suurpõllupidamise ülesehitamine. Teaduslikud töötajad ei omanud kogemusi ega osanud ette kujutada, mida siis ikka tähendab see sotsialistlik suurmajand.

Suurte ümberkorralduste ajal on tulnud ja tuleb igal praktikul, eriti aga teadlastel, palju mõelda. On tulnud palju vaielda, eelkõige

iseendaga, selleks et oma mõtteid nüüdiseks ning tulevikku näge- vaks kujundada. Inimese mõte on üsna tihtigi väga konservatiivne. Siin vahest oligi loomakasvatuse instituudi esimene peaprobleem — kujundada oma aega õigesti taipav teadlaste kollektiiv.

Teadlastel nagu ka põllumees- tel on tulnud oma arvamusi suu- resti ümber mõelda. Kes pole seda teinud, see on pidanud eriala vahetama. Enne sõda jäi lõplikult lahendamata näiteks see, kas pu- has- või sõnnikulaut. Aeg pühkis peast sõnnikulauda mõtted. Nüüd mõtleme juba, kuidas ehitada lautu nii, et veistele allapanu üldse ei kuluks. Kuidas ka veiste asemete puhastamiseks üksnes vett kasutada ja kuidas toimida vedelsõnnikuga?

Keegi ei kahtle, et laudatöö läheb mehhanismide abil ker- gekseks ja mugavaks. Tööpäev farmis kujuneb samuti 8-tunniliseks, on viiepäevane nädal. Võib-olla kut- suvad need mõtted veel paljudel muige näole. Nüüdisaegses põllu- majandusteaduses on inimesele soodsate töötingimuste loomine aga üks peaprobleem. Majandus- haru, kus selle probleemiga ei tegelda, jääb tööjõust ilma. Nii see tükibki farme ähvardama. Siit tu- leb ka teine peaprobleem teaduse ette — töötada välja tehnoloogiad, et inimese töö läheks kergeks. Küsimärke on veel ridamisi. Kas karjale ikka juurvilja kasvatada? Kartulikasvatus on juba hästi mehhaniseeritud, miks siis mitte kartul. Heinatöö oli raske. Nüüd on juba võimalik sööta saada ja anda üksnes masinatega. Üks probleem oleneb teisest, lõpuks kujunevad seisukohad, mis paha- tihti on vastuolus senisega. Meie instituudis peetakse tehnoloogia- küsimusi tähtsateks. Seejuures mõtteid, mida teadlane välja pa- kub, kontrollitakse oma katsema- jandites, alles siis tehakse asi laiemalt tuttavaks.

Näiteks Rahinge suurfarm 920 lehma jaoks on ka lehmalaudade ehitamise katse. 1965. a. paigutati esimesed 214 lehma ühte suurde lauta, kus sööt toodi ja anti ette traktoriga. Sõnnik väljutati sa- muti traktori abil. Mis juhtus aga piimaga?

Lehmad, olles mürina, võõra ümbruskonna, temperatuuri kõi- kumisega harjumata, vähendasid piimaandi. Aasta pärast oli suures laudas keskmiselt tonn piima lehma kohta vähem kui eelmisel aastal. Miks? Seepärast, et me ei tundnud suurlauda tehnoloogia- ti. Ei teadnud, kuidas reagee- rivad lehmad. Ei tule aga arvata, et suurfarmis paratamatult vähe- neb piimatoodang. Sugugi mitte. Meie omal ajal ei teadnud ega osanud, polnud kusagilt õppida. Praegugi ei tea me suurfarmist veel kõike. Teame aga ühte, Ra- hinge suurfarmi, ja seda, kuidas seal piima toota. 4000 kg lehma kohta keskmiselt on kätte saadud, püüame jõuda 5000 kg piiresse.

Rahingele on ehitatud uued laudad instituudis koostatud pro- jektide järgi. Asja valmis 230 ko- haga laut, see on kõige parem, aga mõnedki uuendused siiski ei õnnestunud. Oleme vigu teinud ja ühel nõupidamisel nimetati meid «vigade instituudiks». Mis parata, instituut ju uurib ja kat- setab. See on loomulik. Vigu juh- tub edaspidigi, sest tulevikku keegi päris täpselt ette ei näe. Ka Rahinge suurfarm on sisuliselt ju katse.

Instituudile on antud kümme majandit. See baas võimaldab kas suurfarmi või mõne teise uue asia uurimist. Majandid on loomakasvatusteadlastele nagu laboratooriumid katsete tegemiseks.

Kahetkümmend viie aasta jooksul on instituudi süsteemis ning struktuuris tehtud mitmeid muudatusi. 1956. a. allutati põllumajandusinstituudid põllumajandusministeeriumile. Hakati kõvemini nõudma elulähedaste probleemide lahendamist. Juhtivat osa etendas siin tolleaegne vabariigi põllumajandusminister, praegune Ministrite Nõukogu esimehe esimene asetäitja Edgar Tõnurist. Oma kaugelenägevate mõtetega tõi ta uusi tuuli instituudi temaatikasse.

Loomakasvatajate tollased teadmised pärinesid talude ajast. Näiteks küsiti, mitu korda päevas lüpsata. Tegime katseid, lugesime kirjandust, andsime vastuse. Tol ajal lüpsiti lehma vastava käsu kohaselt 3—4 korda päevas. Katsetes väikelaudas näitasid tõesti, et kolme-neljakordse lüpsiga saab peaaegu $\frac{1}{5}$ piima rohkem kui kahekordsega. Samal ajal instituudi

Prof. ADOLF MÖLDER, **instituudi direktor**

Vändra katsejaama direktor Edgar Keevallik proovis kahekordset lüpsi. Vändra karja piimatoodang on aga olnud juba veerandsada aastat tublisti üle 4000 kg.

Elame ajajärgul, kus esikohale nihkuvad suurfarmid. Teadlastel on tarvis avada suurfarmi saladusi. Kõige vajalikum on selgeks teha tehnoloogia. Vanad tarkused siin palju ei aita. Küllap edaspidi hakkame uurima ka sügavamalt, esikohale tuleb biokeemia, füsioloogia jne.

Edasi arendades diskussiooni kahekordsest lüpsimisest, olgu näiteks Rahinge farmi lehm nr. 1168, kes andis teisel-kolmandal laktatsioonil päevas 40—45 kg piima, muidugi kahekordse lüpsiga. Tema toodang on seitsme laktatsiooni vältel igal aastal ulatunud 6000—8000 kg-ni. Selle lehma udarasse mahub korraga 2—3 pange piima. Kas on see pärilik või juhuslik, suur udara maht? Küllap pärilik. Aretajad on aga seni kahjuks vähe muret tundnud udara mahu suurendamise üle. Siit kerkibki probleem aretajate-selektsionäärade ette. Kuidas parandada udaraomadusi? Siinkohal omab tähtsust liin- ja perekonnaaretus. Kas pulli võiks tõuaretuseks valida siis üksnes sealt majandist, kus kõrgeid toodanguid saadakse kahekordse lüpsiga?

Loomakasvatusteaduste instituut ei tegele ainult veisekasvatusega, vaid kõigi loomadega ning tõugudega, keda vabariigis kasvatame. Ka lindudega.

Juubelipäeval võib väita, et on kasvanud eriteadlaste toimekas kollektiiv, kes on võimeline nägema põllumajanduse kitsaskohti ning leidma teid nendest jagusamiseks.

Meenutame tänutundes professoreid A. Punga, J. Kaardet, J. Tehverit, V. Ridalat, E. Ridalat, A. Muugat, E. Nõmme, E. Liiki, C. Ruusi, J. Klaari, kes kahekümne viie aasta eest alustasid instituudi organiseerimist. Eriti tahaks märkida akadeemik A. Punga, kes rida aastaid oli direktor, ja prof. J. Kaardet, kes kogu aja on instituudi töö ning muredega tihedalt seotud.

Põhikaader komplekteeriti, see oli noor ja kellelgi polnud teaduslikku kraadi. Aegapidi hakkasid valmima uurimused, need vormistati dissertatsioonideks. Esmaajooned valmisid tööd tõuaretuse alalt. Kandidaativäitekirju kait-

sesid ajavahemikus 1947—1956 A. Pung, A. Vask, P. Arandi, V. Laanmäe, L. Vaher. Doktoritöödega tulid esimestena toime A. Pung ja P. Arandi. Elu on viimatinimetatud viinud tööle mujale. Instituudist on lahkunud ka mitmeid teaduste kandidaate, näiteks E. Meisner, U. Eller, E. Kuum, A. Puusepp, H. Sikk, H. Väljaots.

Instituudi keskuses Tähtveres pole eriti palju ehitatud. Siin on vanadest ehitistest kujundatud hädavajalikud hooned. Selle eest tänu ehitusinsener Ants Audovale.

Teaduslike töötajate arv on 100 piires, enamik omab teaduslikku kraadi. Kuus on teaduste doktorid. Staažikam on prof. Voldeemar Tilga, kes tegutseb mikrobioloogia alal. Veterinaariadoktor Olga Martma, prof. V. Tilga kasvandik, on silmapaistev teadlane tuberkuloosi diagnostikas. Doktor Almiine Mööl on palju «süüdi» selles, et kanade keskmine munatoodang vabariigis ulatub aastas üle 250. Bioloogiadoktor Elmar Valdmann on üle kümne aasta teadusala asedirektorina juhtinud uurimissuundi, on pioneer röntgeni rakendamisel loomakasvatuses. Hästi tuntakse põllumajandusteaduse doktorit Leo Vaherit kui silmapaistvat geneetikut.

Võib-olla juubeliaastal jõuavad doktoritöö ära kaitsta veel Arvi Olkonen, Valjo Masso, Endel Aaver, Vambola Laanmäe, Hugo Polna. Üsna kaugele on jõudnud doktoridissertatsioonidega ka Valia Valdmann, Karl Tähnas, Juhan Velleste, Helmuth Idarand, Meinhard Karelson. Kandidaate tuleb igal aastal kümne ümber. Tahame, et ka instituudi majandite juhid ning spetsialistid oleksid teadusemehed.

Meie katsemajandite süsteem on omalaadne. Ametlikult pole sellist majandite süsteemi ette nähtud. Sellepärast on majandite nimetused erinevad, nagu näidissovhoos, näidissovhoostehnikum jne. Nende juhtimiseks on keskuses katsemajandite osakond tubli teadlase Valter Pilvega eesotsas.

Keskne katsemajand, Tartu näidissovhoos, on teistest ees. Direktor Heino Parik ja asedirektor Andres Reitalu on mõlemad teaduste kandidaadid. Tartus on rakendatud palju uut, eeskätt veisekasvatuses. Iga päev võib majandi farmides näha meie inimesi H. Idaranda, P. Kuttit, H. Narusbergi, M. Tederit, M. Kuresood, V. Massot, O. Vutti, J. Armolikku, E. Pettaid. Avarate hästi haritud põldude rajamisel on suured teened peaagronoom Arnold Piiskopil.

Suurim on Kehtna näidissovhoostehnikum. Seal töötab seakasvatuse osakond vabariigi teenelise teadlase Vambola Laanmäe juhtimisel. Kaks asedirektorit, — Toomas Vain ja Huno Toomiste — on teaduste kandidaadid.

Harju rajoonis Kurtnas asub linnukasvatuse osakond. Selle juhataja Aksel Turp on ühtlasi majandi direktor. Lambakasvatuse osakond asub Valga rajoonis Orumäel, osakonna juhataja Erik Müts on samuti majandi direktor. Arknas, Rakvere rajoonis, on loomakasvatuskool, üks suuremaid kunstliku seemenduse jaamu ning majand, direktoriks Aleksander Mägi. Tuntud on Tori hobusekasvandus ja Tori näidissovhoos vabariigi Ülemnõukogu saadiku Jaan Vijaga eesotsas. Selle majandi alluvuses on ka Tallinna hipodroom. Tori naaber, Vändra veisekasvatuse katsejaam on aastakümneid tooni andnud eesti mustakirju karja aretamisel. Väimela näidissovhoostehnikum on vabariigi üks vanimaid zootehnikaalaseid õppeasutusi. Selles majandis saadakse väga kõrgeid saake. Juhib direktor Heino Kuusik. Palamuse metsamajanduse sovhoostehnikum on abiliseks suurte farmide planeerimisel ja ilutaimedega varustamisel. Seal on direktor Kaupo Ilmet. Tugev katsesovhoos on Viljandi, mida juhib põllumajandusteaduse kandidaat Harald Männik, kes oma põllumeheteed alustas paarikümne aasta eest Vorbuse osakonna juhatajana.

Instituudi ajalugu on Nõukogude Eesti põllumajanduse ajalugu. 1947. aastal, rajamise päevil, olid talud ja esimesed riiklikud majandid. Siis algas üldine kollektiviseerimine. Kasvasid kolhoosid, sovhoosid, kasvas instituut.

Instituut pidi aga kiiremini kasvama. Teadus pidi ette jõudma, et juhtima hakata. Ta jõudis.

Prof. A. Mölder: «Vaatame meie Tartu näidissovhoosi. See majand on oma karjapidamisega mõnes suhtes praegusest keskmisest majandist kümme aastat ees. Tsentrner piima saadakse seal kätte kahe tunniga. Aga me peame veel rohkem ette jõudma.»

Kuidas kõik algas? E. Keevalik heitis pilgu kaugematesse aastatesse: «Pärast juunipööret asutati Tori vallas Piistaoja talus toleaeegse põllutöörahuvaldomissari Abelsi initsiatiivil katsejaam, mis sai esimeseks toekaks baasiks sõjajärgsele instituudile. Piistaojal oli väärt kari ja see kari õnnestus tervenisti päästa ka okupantide küüsisist. Katsejaama kogemused tõuaretuses olid head tugipunktid.

Piistaojast sai Vändra katsejaam, millel on praegu maad üle tuhande hektari ja mustakirju kari, kus lehmad lüpsavad aastast 4500—4700 kg rasvarikast piima.

Alguses olid Vändras vaatluse all kõik: linnud, lambad, sead, lehmad. 1958. aastast peale võeti suund ainult si veisepidamiseks, uuritakse nii aretust, söötmist kui ka söödatootmist, sealhulgas karjamaid.»

Edasi laseme rääkida H. Polnal: «Kui tulin tööle, oli kohe majandisse minek: organiseerisime lendgrupi ja läksime abi andma. Meilt küsiti, kas tunne-

FERDINAND LAJA

me kõiki asju. Taheti nõu nii zootehnikas kui veterinaarias.

Vahel oli majandi juht nõnda hoolikas, et kirjutas meie jutud üles. Kadunud August Lepasaar, Vilde-nimelise kolhoosi esimees, kutsus teadusemehi ükskord kaheks päevaks kõnelema. Ise kirjutas terve vihiku meie juttu täis. Ütles: «See on mul taskus, siit ma vaatan.»

L. Vaher: «Aitasime korraldada loomakasvatuspäevi. Uued mõtted, suunad jõudsid niimoodi rahva sekka.»

Põllumeeste abistamine ja õpetamine on olnud seniajani teadusemeeste õlul, laienedes ja minnes ikka rohkem ja rohkem sügavuti.

Samal ajal tuli rajada meie tõuaretusele vundament. See algas andmete kogumisega eesti loomatõugude kohta. Mõndagi oli juba varemast kirjas, kuid sõda jättis igale poole lüngad.

H. Idurand: «Kui mina üliõpilasena tõuaretussektorisse tulin, siis muudkui käisime ekspeditsioonidel. Ühes majandis ikka nädal paigal. Komandeeringud kestsid kuid, vahepeal paariks päevaks Tartusse.

Ega sõidukeid siis kasutada olnud. Ikka rongi või bussiga kohale ja seal siis hobusega või jala.»

L. Vaher: «Tõuaretussektor oligi meie instituudis esimene ja kõige suurem sektor, mida juhtis tookordne teaduste kandidaat, praegune akadeemik Aarne Pung.

Olid moodustatud omaette aretusgrupid, kuhu kuulus üks zootehnik ja üks teaduslik töötaja.

Vaatluse alla võeti kolm tõugu: eesti punane, eesti mustakirju ja maakari.»

Sõidus, andmeid kogumas, olid nii ülemad kui alamad. L. Mitt tuletas meelde, kuidas direktor A. Pung ise suvel jalgrattaga mööda majandeid liikus. Sõiduautosid oli üksainus, selle juht nii tähtis mees, et teda hüüti auto «direktori».

Veel üks suur ettevõtmine sai noores instituudis alguse. Kunstlik seemendus. Tõsi, esimesi katseid meil tegi E. Keevallik Kuusikul juba 1934. a. Nüüd asuti majandites organiseerima seemenduspunkte, arvestusega üks pull 80—100 lehma kohta. Ega väärt pulle polnud kerge leida, tuli enne läbi käia sada majandit, kui sai kokku sada kolmkümmend pulli, rääkis noist aegadest H. Idarand.

Kunstliku seemenduse korraldamisel oli peaorganisaatoriks A. Vasari. Ta kõneles, et 1952. a. seemendati vabariigis 7300 veist ja 2000 hobust. Mõnda aega edenes see asi visalt, ei osatud spermat säilitada, ei olnud riistu, oskusi ja ruume. Vabariigi mitmesse paika rajati edaspidi seemendusjaamad, muretseti kõik vajalik, koolitati välja asjatundjad ja praegu meie loomapidamist enam ilma kunstseemenduseta ette ei kujutagi.

Karja söötmisele oli ka vaja anda teaduslik alus. «Siin on aukohal kaks nime, professor August Muuga ja Artur Vask,» ütles A. Ilus. Esimene nimetatuid tegi selgeks meie söötade koostise, teine rõhutas, et söötmine peab minema oma põllu ja karjamaa baasil. Oleks siis hakanud kohe suuri lootusi panema jõusöödale, mida riik jagas, jäänuks kari varsti kitsastesse oludesse.

Koos zootehnikute ja agronoomidega asusid vastses instituudis tegevusse loomaarstid.

Ega tõbesid meie karja kallal vahe olnud, meenutas O. Martma. Laialt levis tuberkuloos. Anti nõu ja aidati sellele ohtlikule haigusele piiri panna. Praegu, nagu teame, on piir pandud. Kuid vahepeal tõusis üles uus probleem. Veised kohati reageerivad tuberkuliinile ja tekkis kahtlus, kas ei ole see jälle tbc. Onnestus õigel ajal selgitada, et tegu on atüüpiliste bakteritega, ning kari jäi alles.

O. Plaan nimetas veel teisi ohtlikke tõbesid, mille tõrjele tõhusalt kaasa aidati. Näiteks kok-

AARNE PUNG

sidioos kanadel, veiste kopsuussid, sigade hingamisteede haigused.

Need olid aastad, kus põllumajandusteadus elas üle mitmeid katsumusi. Lõssenko teooriat väliskeskkonna mõjust organismile püüti rakendada ka tõuaretuses. Nagu Kr. Jaama meelde tuletas, katsuti kangutada ja kõigutada loomade pärlikkust mitmel moel. Üks moodus oli valik, mille varjus tõsisemad mehed tegid selektsioonitööd. Teiseks soovitati järglaste üleskasvatamist suunavates tingimustes (söötmine, temperatuur, valgus, õhk jm.). Lõssenko õpilased andsid nõu vasikaid joota rasvarikka piimaga, siis pidavat hiljem olema hea rasvane piim. Kes seda proovisid, ei saanud muud kui rammusaid lehmi, kes lüpsid vähem kui eellased.

Instituudi teadusemeled püüdi

sid jõudumööda teadust edasi arendada. Ametlikesse plaanidesse tulid soovitatud teemad muidugi kirja panna. Mis tegelikult tehti, oli teine asi. Nii arendati noorloomade suunava kasvata-mise sildi all välja noorkarja üleskasvatamise põhimõtted, mille baasil kujunes praegune veisekasvatuse süsteem. Kurtnas sai samamoodi alguse kanade pidamine sügavallapanul.

Ka liikidevahelist ristamist peeti väga tähtsaks. mis pidi pä-rilikele omadustele paugupealt

uued jooned andma. Ristandeid kästi paremini süüta kui puhtatõulisi. Ristandis pidi ju olema kahekordne pärilikkus. Instituudi teadlastel õnnestus ka siin kasulikku korda saata, luua veiste järglaste järgi hindamise katsejaamad, mis praegu on tõuaretustöö omamoodi keskusteks.

Raske jälje jätsid need ajad põllumajandusteadusse sellega, et kuulutasid geneetika idealistlikuks õpetuseks.

Mõnigi uus mõte või võte ei leidnud esimesel proovimisel teed ellu (veiste vabapidamine, karbamiidi kasutamine, käestsöötmine jm.). A. Ilus ütles selgituseks, et sel ajal olid nad enneaegsed, elu polnud valmis vastu võtma. Arenguspiraal tõi samad asjad hiljem järgemööda uuesti meie ette ja nad läksid praktikas.

Üsna napp oli see teadusemeeste pere, kes veerandsaja aasta eest alustas. Kakskümmend kolm teadusliku töö tegijat, kokku oli instituudirahvast viiskümmend kaks. Suurem jagu kohakaasluse alusel TRÜ veterinaaria- ja põllumajandusteaduskonna õppejõud. Alles 1950. a. paiku kohakaaslus kadus. Oli kaks katsemajandit — Tähtvere ja Piistaoja. Kulusid nähti eelarves ette 79 000 rubla, töötasudeks 61 000 (S. Paluvene jutust).

Kasvasid oma teadlased. Oskar Ploa oli esimene aspirant, kes kandidaadi väitekirja kaitses (T. Kristali andmetel). 1956. a. oli juba 15 inimest kraadini jõudnud. Praeguseks on instituudi peres ümmarguselt 70 kandidaati ja kuus doktorit. 1967. aastast

saab instituudi nõukogu ees väitekirja kaitsta. Niimoodi ollakse abiks ka vennasvabariikide teadlaste ettevalmistamisel ja seni on 33 aspiranti väljastpoolt käinud oma töödega instituudi nõukogu ees.

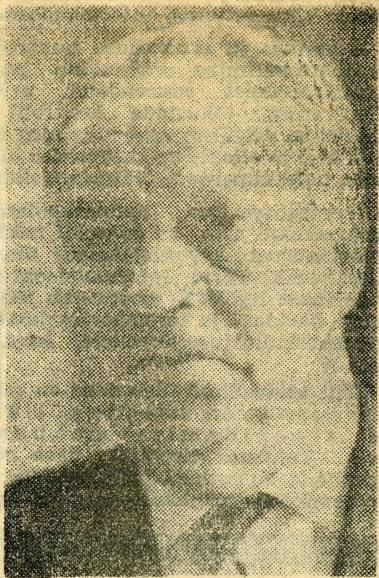
A. Luht on laboratooriumis ametis olnud kakskümmend kolm aastat. Tagasivaade temalt: «Esimeseks tööks keemia-laboratooriumis oli kohalike söötade koostise kindlakstegemine. August Muuga juhendas. Oli nõudlik mees, jälgis ja kontrollis kõik oma silmaga. Tegime analüüse algelisel viisil, aparate

esialgu polnud.

Andmete kokkuvõtmisel tuleb palju arvutada. See käis paberil, arvud olid suured, kuuekohalised. Hiljem saime «Felixi».

Praegu ei tunne meie laboratooriume ära, kõik moodsad riistad.»

J. Parts lisas, et esimesel aastal oli teadusemeeste seas ainult 3—4 parteiliiget. Praeguseks on kommunistide arv Tähtvere teadusemajas kasvanud ligi poole sajani. Rida silmapaistvamaid teadlasi-kommuniste on saanud valitsuse autasusid, instituut ise kannab nüüd Tööpunalipu ordenit.

EDGAR KEEVALLIK

Tõuaretusega alustati. Nüüd on meie väärt tõud tuntuks saanud ja hinnatud üsna mitmes vennas-vabariigis. J. Hiimets rääkis, et kohtas ühes Tadžiki majandis neljakümmend meie mustakirju tõugu mullikat, need olid paar kuud tagasi Eestist toodud. Sooja oli kolmkümmend viis kraadi varjus, kuid mullikad tundsid endid päris rõõmsalt. Öeldi, et nad kohanevad võõra kliimaga hästi, olevat paindlik tõug.

Ja üks instituudis rajatud veisakasvatussüsteemi käi õppimas asjahuvilised lähedalt ja kaugelt.

E. Valdmann võttis kokku teadlaste töö tänased suunad: piim pluss veiseliha ja nende kvaliteet, sealiha ja selle kvaliteet, vill pluss lambaliha ja nende kvaliteet, munad pluss linnuliha ja nende kvaliteet, tõuaretus, loomade nakkushaigused. Ühise nimetaja annab suurtootmine.

Teadlaste ja teiste töötegijate kollektiiv on tugev.

Instituudi laboratooriumides ja majandites on ametis 4000 töötajat. 1970. a. anti riigile 4,9 miljonit kasumit, lõppenud aastaks plaaniti 5,3 miljonit. Ehitustööde maksumus on 1,7 miljonit rubla.

Omal ajal oli Tähtvere katsebaasil maad 956 ha ja Piistaojal 129 ha, aitas meelde tuletada V. Pilv. Üksteise järel lisandusid üle vabariigi uued katsemajandid. Torist kujunes tori hobuse aretamise keskus, Kurtnast linnukasvatusebaas, Kehtnast seakasvatuseosakond, Orumäel tekkis lambakasvatustsentrum, lisandus veel Palamusegi, kus tahetakse laudahoone ümbruste kujundamise põhimõtted selgeks teha. Ilmatsalus on rajamisel vundament ka meie siseveekogude kalakasvatusele.

Praegu on instituudi kümnel majandil kokku 45 000 hektarit maad. Saakidest, toodangust ja muudest numbritest neis majandis

deis ei tasu rääkida, need on enamuses paremad kui mujal.

Üheks tähtsamaks osakonnaks on kujunenud mehhaniseerimis-osakond oma erikonstrueerimis-bürooga Märjal. Siit suunatakse uute loomapidamishoonete ehitamist ja sisustamist. O. Vutt nimetas, et meie instituut on ainuke loomakasvatuse teadusliku uurimise asutus, mille juures tegutseb selline osakond. Moodustati ta 1956. a. ja esimene töö oli tookord lihtne, kuid praktiline: Tähtvere lauta pandi üles ripp-raudtee.

Praegu on osakond juba nii tugev, et koostatakse uusi farmide projekte, püüdes laudad kokku sobitada nende mehhanismidega, mis meil on. Kergem on ehitada laut mehhanismide jaoks kui oodata ja otsida valmis lauda jaoks kohaseid seadmeid.

Anti käiku kolm moodsalt sisustatud veisefarmi, üks Rahingel, teine Viljandis, kolmas Vändras. Need on oma projekteerijate ja konstruktorite mõttevili (E. Pettai sõnadest). Tartu näidissovhoosis jõuab sööt põllult looma ette, ilma et inimese käsi midagi tõstaks või lükkaks. See on ka Märja teadusemeeste teene.

Suurte farmide jaoks tuleb kõik läbi mõelda. Kaasa arvatud sidepidamissüsteem. Eksperiment käib, ütles A. Ruse.

* * *

Ümmarguse laua jutuajamises ei jõutud puudutada kaugeltki kõiki tahke instituudi minevikust ega olevikust.

«Jätkame uue otsinguid,» ütles lõpetades A. Mölder. «Meie toodang on meie mõte, meie sõna. Hommikul tuleme kokku, peame nõu, mõtleme. Õhtuks on mõni uus asi välja nuputatud. Oma ideid kontrollime katsega. Pole seda päeva, kus poleks proovile vastu pidamas mingi uus katse.»

Ü. KALM

Läbi mineviku vaatame olevikku ja näeme, kui kau-
gele oleme jõudnud... Vestlustingi tulid need, kes eilsetes
tegudes osalesid ja tänast elu edasi viivad. Juttu ajama istu-
sid direktor prof. Adolf Mölder, tema asetäitja bioloogiadok-
tor Elmar Valdmann, veterinaariadoktorid Leo Vaher ja Olga
Martma, veteranid Edgar Keevallik, Ando Vasari, Aino Luht,
osakonnajuhatajad ja teaduslikud töötajad Helmut Idarand,
Eino Pettai, Valter Pilv, Olev Vutt, Jaan Parts, Ants Ilus,
Hugo Polna, Kristjan Jaama, Oskar Plaan, Meinhard Karel-
son, Tiit Kristal, Armin Ruse, Jaan Hiimets, pearaamatupi-
daja Säili Paluvec, kaadriinspektor Ljuba Mitt, ametiühin-
gukomitee esimees Viktor Rajevski.